

Саясаттану ғылым ретінде

Жоспар:

- 1. Саясат - қоғамдық құбылыс*
- 2. Саясаттану - ғылым ретінде*
- 3. Саяси ілімдер тарихы*

Саясат «**politike**» грек тілінен аударғанда мемлекетті басқару өнері

Policy
Саясат

Саясат дегеніміз – билікті өз пайдасына шешу, өзінің талап – тілегін жүргізіп отыруға мүмкіндік алу, құндылықты беделдің көмегімен бөлісу

Polity

Саяси құрылым

Саяси билікті жүзеге асыру арқылы ұйымдасқан қоғам: баршаның мүддесі үшін көптің басқаруы

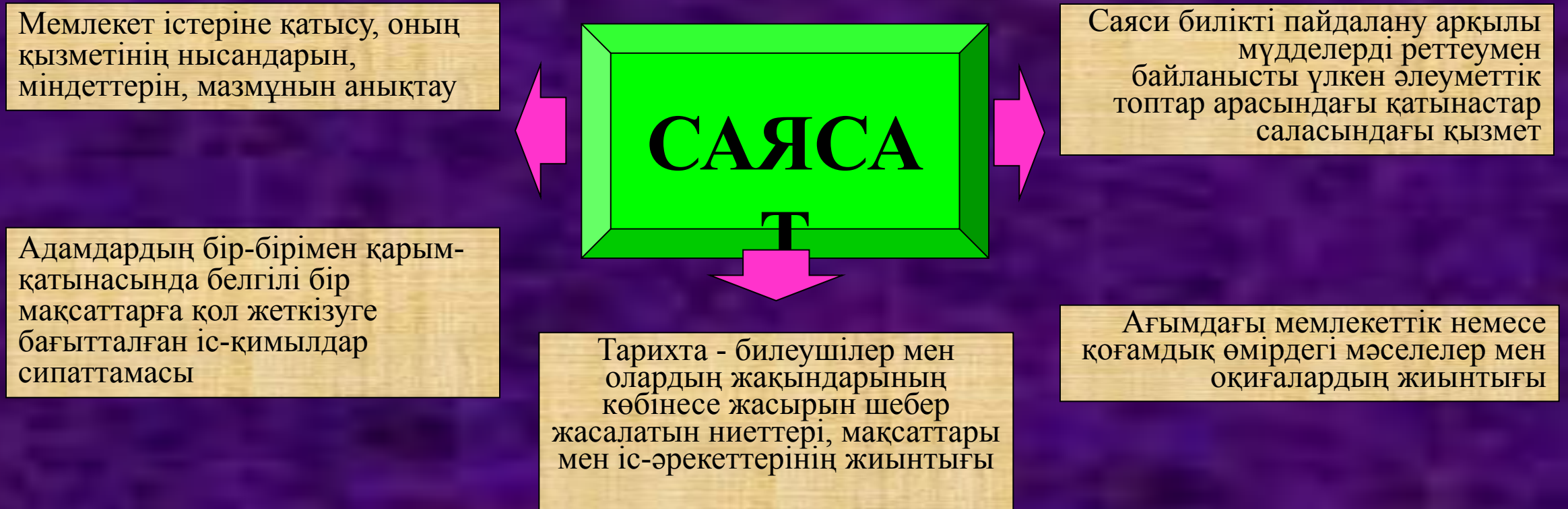
Politics

Саяси өмір

Саясат конфликт және ынтымақтасу құбылысы қоғам және адамның саяси болмысының, эмоционалды, тәжірибелі, рухани сезімтал нысандарының жиынтығы

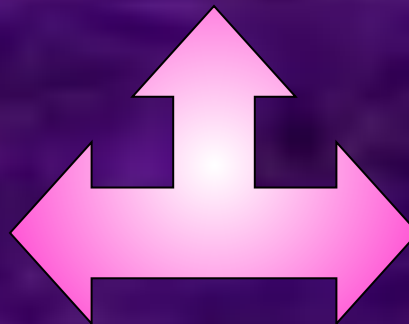
«Сен саясатпен айналыспасаң, саясат сенімен айналысады» деген афоризм бар

Саясат - бұл үлкен әлеуметтік топтар (таптар, ұлттар, мемлекеттер) арасындағы саяси биліктің құрылуы мен жұмыс істеуіне және олардың қоғамдық маңызы бар сұраныстары мен қажеттіліктерін іске асыру мүдделеріне қатысты қатынастар саласындағы қызмет

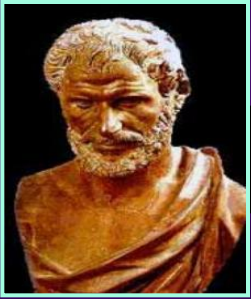

Кең мағынада саясат қоғам мен мемлекет өмірінің барлық әлеуметтік шындығы

Тар мағынада саясат деп адамдардың үлкен әлеуметтік топтары арасындағы олардың саяси мүдделерін жүзеге асыруы

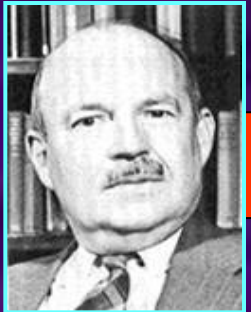
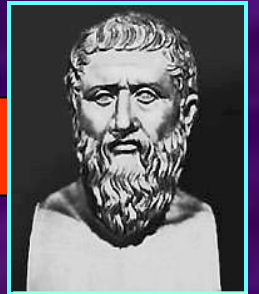
САЯСАТ ТҰЖЫРЫМДАМАСЫНА КӨЗҚАРАСТАР

Коммуникативті

Аристотель: «Саясаттың мақсаты - игілікке жету»

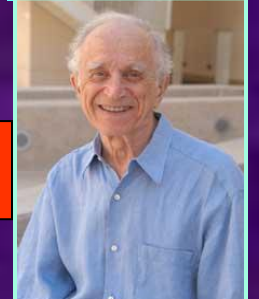
Платон: «Саясат - бірлесіп өмір сүру өнері»

Функционалдық

Куинси Райт: «*Саясат* басқа топтардың қарсылығын тойтара отырып қол жеткізетін, топтық мақсаттарды қамтамасыз ететін өнер және іс-әрекет»

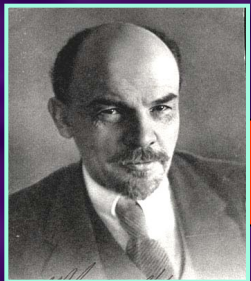
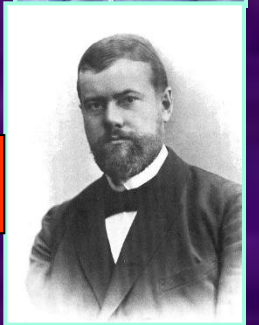
Д.Истон: «*Саясат* - қоғам ішіндегі құндылықтарды билік арқылы реттеу»

Директивті

Н.Макиавелли: «Билікке жету, билікте болу және оны пайдалану үшін қажет құралдар жиынтығы.....»

М.Вебер: «*Саясат* мемлекетшілік немесе мемлекет аралық билікті үлестіруге ықпал ету немесе билікке қатысуға ұмтылысты білдіреді»

Институционалдық

В.Ленин: «Қоғам таптарының қарым-қатынасы, олардың мемлекетке билеуші таптың құралы ретінде қатынасы, экономиканың шоғырланған көрінісі»

Саясат анықтамасының алуантүрлігі

« *Саясат* принциптер күресін жамылған мүдделер күресі. Жеке бастың пайдасы үшін қоғамдық істерді басқару»

А. Бирс

«*Саясат* – жоғары мәнде өмір, ал өмір саясат»

О. Шпенглер

«*Саясатты зерттеу* – ықпал мен ықпал етушіні зерттеу, басқаша айтқанда, кім не пайда табады, қашан және қалай»

Г. Лассуэл

«*Саясат* онымен айналысқан адамдардан ақыл шеберлігін талап етеді; ол тәртіпке мәңгі берілген өзгермейтіндерді білмейді»

Г. Плеханов

«*Саясат әлемде мансапқа жетудің құралы*»

Сэмюэл Джонсон

«*Саясат өшпенділіктің жүйеленген түрі*»

Генри адамс

- Саясат - мемлекетті басқару өнері ретінде
  - Саясат - қоғамдық істер ретінде
  - Саясат - компромисс және консенсус ретінде
- Саясат билік ретінде

Саясаткер дегеніміз - қоғамға балама бағыт ұсынатын, өз идеясы үшін талмай күресетін, халықпен серттесуге, тіпті сол үшін өзінің функционерлік қызметінен бас тартып, таза саяси қозғалысқа кетуге даяр тұлға.

*Шенеуіктер ұлт мәселесінен гөрі
отырған креслосын ғана
ойлайтын, өз қалтасын
қамдайтындар*

*Мемлекеттегі ұсақ департамент
пен облыс, аудан әкімшіліктері,
ондағы бөлімдерді басқаратын осы
шенеуіктің қалың «әскерін»
бюрократия дейді*

«Шенеуіктер диктатурасы келе жатыр!» деп қатты мазасызданған Макс Вебер өсиеті ұлт билігінің ұшар басына (президент, үкімет, парламент, жоғарғы сот бәрін жинақтап «истеблишмент» деп атайды) шенеуіктер шығып кетпеуі керек. Истеблишментке саясаткерлер ғана баруы тиіс.

САЯСАТ СУБЪЕКТИЛЕРІ МЕН ОБЪЕКТИЛЕРІ

САЯСАТ СУБЪЕКТИЛЕРІ (саяси процестің қатысушылары)

мемлекеттік билікті жүзеге асыру процесіне қатысатын немесе оған әсер ететін адамдар, әлеуметтік топтар мен топтар, ұйымдар

Саяси институттар:

саяси партиялар, қоғамдық ұйымдар
кәсіподақтар, шіркеу, БАҚ, мемлекет,
халықаралық ұйымдар.

Әлеуметтік қауымдасстықтар:
таптар, ұлттар, элиталар, кәсіби
топтар және т. б.

Индивидтер

САЯСАТ ОБЪЕКТИЛЕРІ

билік, мүдделер мен құндылықтар,
халық электорат ретінде, мемлекет,
тұлға және т. б.

«Саясат - бұл аудиторияның да, ойыншылардың да ұтылу қаупі бар
құмар ойын»

(Габриэль Мабли,
XVIII ғ. француз әлеуметтанушысы)

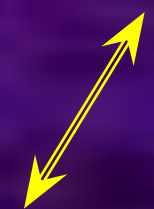
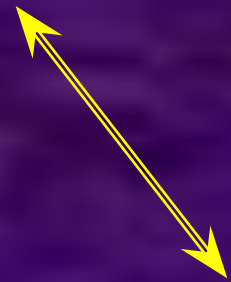
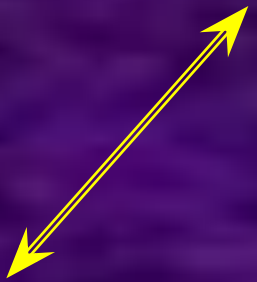
САЯСИ МҮДДЕ
саяси мінез-құлықтың
ішкі, саңалы
көзі

**САЯСИ
ҚАРЫМ-ҚАТЫНАС:** әлеуметтік
топтар
мен билік институттары
арасындағы байланыс

САЯСИ ЖҮЙЕ: саяси билік
институттарының
жиынтығы

САЯСИ ҚЫЗМЕТ:
субъектілердің
саяси мәртебелерін жүзеге
асырудағы әлеуметтік
белсенділігі

САЯСИ САНА: адамдардың
саяси
өмірді түсініп, сезінуі

САЯСАТ ДЕҢГЕЙЛЕРІ

МЕГАДЕҢГЕЙ

халықаралық және әлемдік саясат

МАКРОДЕҢГЕЙ

жоғары орталық саяси институттар, мемлекеттік мекемелер, партиялар, ұйымдар

МЕЗОДЕҢГЕЙ

өңірлік, облыстық, аудандық ауқымдағы билікті басқару органдары

МИКРОДЕҢГЕЙ

адамдардың, шағын топтардың тікелей саяси қарым-қатынасы

«Саясат дегеніміз не? О, бұл оқиғалар мен адамдарды әзілмен бағындыру арқылы фактілерді жасау өнері!!! Пайдасы - оның мақсаты, интригасы - құрал ...
Тек адамгершілік оған зиян тигізуі мүмкін...»
(Бомарше, французс драматургы и публицист)

Саясаттану (politike – грек тілінен аударғанда мемлекетті басқару өнері, «logos» - түсінік, пайымдау, ілім) саясат туралы ғылым

САЯСАТТАНУ ОҚУ ПӘНІ РЕТІНДЕ

институционализация

1. 1857 жылы АҚШ –да Колумбия колледжінде саяси теория және тарих кафедрасының негізін Ф.Либер қалаған
2. 1948 жылы Парижде ЮНЕСКО-ның бастамасы аясында саяси ғылым мәселелері бойынша халықаралық коллоквиум өткізілді
3. ЮНЕСКО қамқорлығымен 1949 жылы Халықаралық саяси ғылым қауымдастығы (ХСҒҚ) құрылды
4. 1990 жылдан бастап Қазақстанның ЖОО дербес оқу пәні және «саясаттану» мамандығы енгізіле бастады

Саясаттану – мемлекет туралы ғылым, бұл дәстүрдің негізін қалаушы *Аристотель*

Саясаттану – билік туралы ғылым., бұл *Н. Макиавелли* есімімен тығыз байланысты

Саяси ғылымның пәні:

1. Саяси теория
2. Саяси институттар
3. Қоғамдық пікір
4. Халықаралық қатынастар

«Саясаттану ғылымы - кәсіби саясаттанушылар мен қоғам қайраткерлеріне билікке жауапкершілікпен қарауға, ал қарапайым азаматтарға үлкен саяси белсенділіктің қажеттілігін түсінуге көмектесуі керек»

(Роберт Хайман, американдық профессор)

САЯСАТТАНУ ОБЪЕКТІСІ МЕН ПӘНІ

ОБЪЕКТІСІ

Саясат, қоғам өмірінің саяси саласы

ПӘНІ

Саяси биліктің қалыптасуы, қызмет ету және өзгеру заңдылықтары

Саясат

Саяси мүдделер

Саяси элита

Саяси партия

Саяси қызмет

Саяси билік

Қоғамның саяси жүйесі

Саяси режим

Саяси қарым-қатынастар

Саяси көшбасшылық

Саяси мәдениет

Саясаттану категориялары

Саясаттану - бұл саяси билік пен басқару, саяси қатынастар мен процестердің даму заңдылықтары, саяси жүйелер мен институттардың жұмыс істеуі, адамдардың саяси мінез-құлқы мен қызметі туралы ҒЫЛЫМ

Саяси теория
саяси теория және идеялар тарихы

Халықаралық қатынастар
халықаралық саясат, саясат және халықаралық ұйымдар, халықаралық құқық

Саясаттану құрылымы

Саяси қатысу немесе азаматтардың қысымы теориясы
саяси партиялар, топтар мен қауымдастықтар, азаматтардың басқаруға қатысуы, қоғамдық пікір

Саяси институттар
(конституция, орталық басқару, аймақтық және жергілікті басқару, қоғамдық әкімшілік, басқарудың экономикалық және әлеуметтік функциялары, саяси институттарды салыстырмалы талдау)

САЯСИ ЗЕРТТЕУЛЕРДІҢ ДЕНГЕЙЛЕРІ

ЭМПИРИКАЛЫҚ

ТЕОРЕТИКАЛЫҚ

ФУНДАМЕНТАЛДЫ

ҚОЛДАНБАЛЫ

Саяси мүдделер, көзқарастар,
тұжырымдамалар мен теориялардың
пайда болуы, жұмыс істеуі және дамуы

Жеке тұлғаның қоғамның саяси өміріне
кіруі және қатысуы

Әлеуметтік

Саясат қоғамдық өмірдің басқа салаларының
(экономикалық, рухани және т.б.), саяси
субъектінің әлеуметтік-мәдени қасиеттерінің
әсерінен сипатталады.

Рационалды-сыни

Саясат оған қатысты сыртқы факторлармен
емес, оның ішкі себептерімен, қасиеттерімен,
элементтерімен түсіндіріледі

Саясаттану заңдылықтары

Саясаттану парадигмалары

Саяси процестің жұмыс істеуі және
дамуы

Саяси биліктің қалыптасуы, қызметі
және сипаты мен мазмұнындағы
өзгерістер

Натуралистік

Саясаттың табиғаты келесі әсерлерден
туындайды: сыртқы табиғи орта
(географиялық парадигма);
ірі табиғаттың қасиеттері (биологиялық
парадигма);
адамның қасиеттері (антропологиялық
парадигма)

Теологиялық

Саяси билікті табиғаттан тыс түсіндіру

ТАНЫМДЫҚ

ҚОЛДАНБАЛЫ

Методологиялық

Дүниетанымдық

Түсіндірмелі

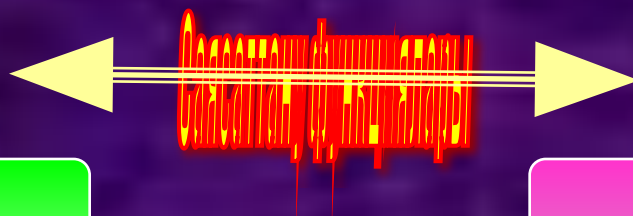
Инструменталды

Теоретикалық

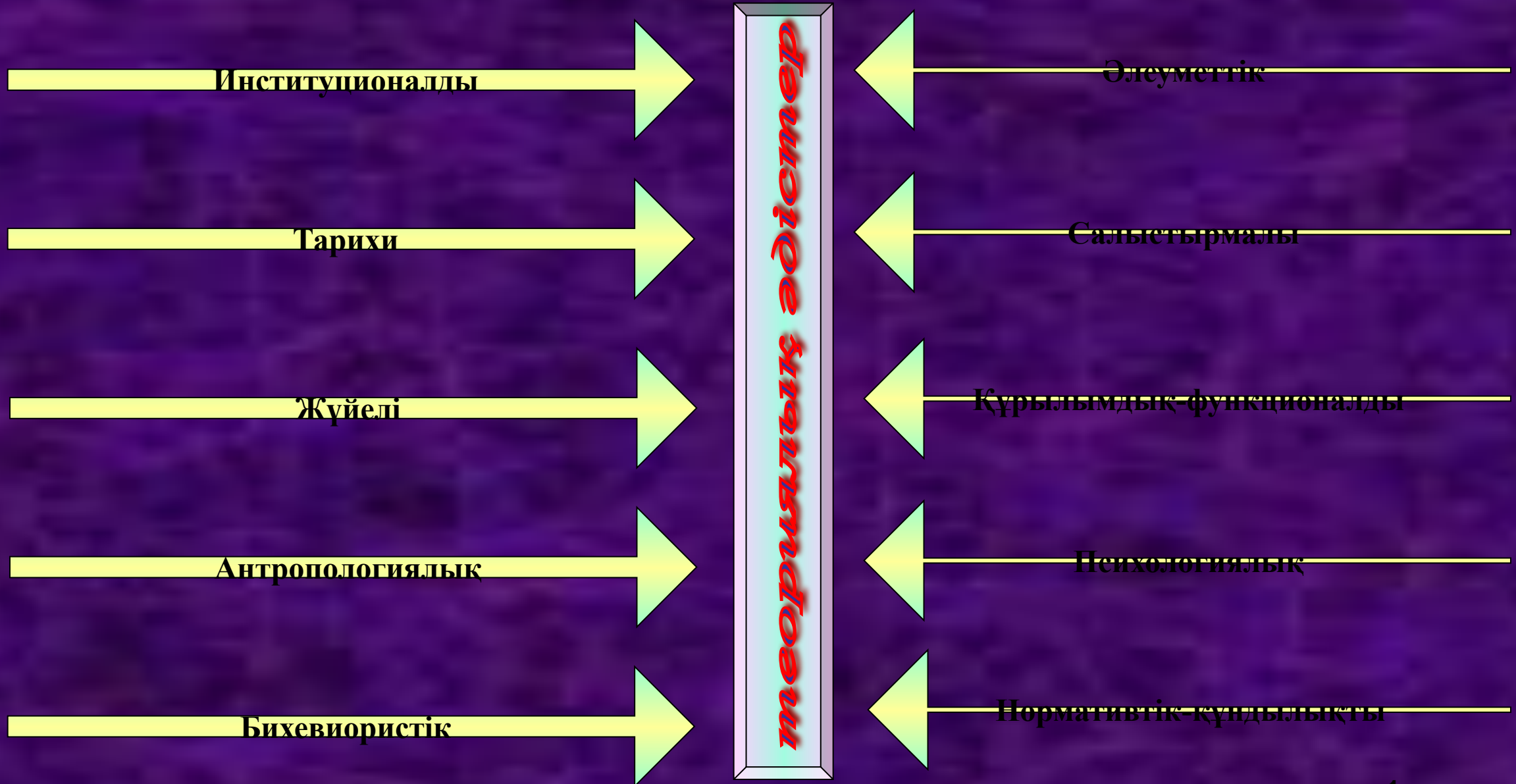
Идеологиялық

Сипаттамалық

Болжамдық

САЯСАТТАНУДЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ ӘДІСТЕРІ

ЕЖЕЛГІ ШЫҒЫСТЫҢ САЯСИ ІЛІМДЕРІ

Конфуций билеуші таптың идеологиясын жасады

Шан Ян «легизм» теориясы

Мо-Цзы қаналған таптың идеологиясын жасады

ТӘН СИПАТТАР

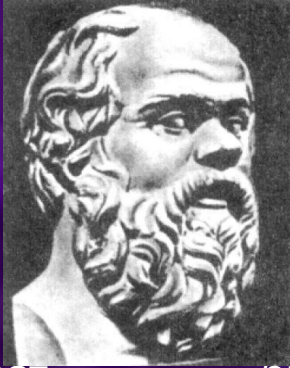
саяси ой әлеуметтік білімнің дербес саласына бөлінбеді

билік пен әлеуметтік құрылымның Құдайдан шыққан тұжырымдамасы басым болды

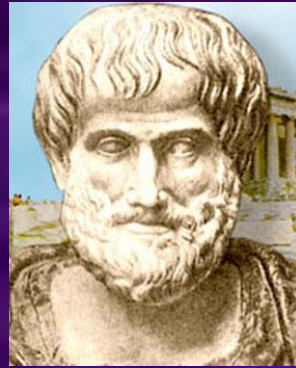
саясат туралы алғашқы идеялар мифологиялық түрде пайда болды, билік қатынастарының пайда болған элементтеріне табиғаттан тыс сипат берді

Легизмнің теориялық негіздері: мораль мен саясат-қарама - қарсы нәрселер, яғни кез-келген саясаткер моральды жоққа шығаруы керек; мемлекетті басқарудың негізгі құралы-мәжбүрлеу.

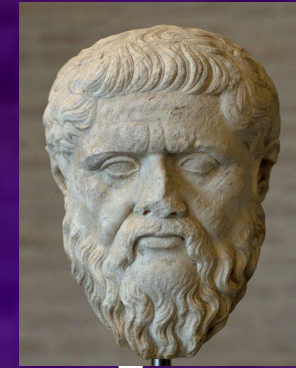
ЕЖЕЛГІ ГРЕЦИЯ МЕН ЕЖЕЛГІ РИМНІҢ САЯСИ ІЛІМДЕРІ

Сократ ғілімді адамдар билік етуі керек; басқару формалары дұрыс және бұрыс

Аристотель мемлекеттің табиғи шығу тегі бар

Платон философтар мемлекетті басқаруы керек

ТӘН СИПАТТАР

саяси көзқарастарды мифологиялық формадан біртіндеп босату

мемлекет құрылымын жан-жақты талдау, оның формаларының жіктелуі

саяси көзқарастардың философияның салыстырмалы түрде тәуелсіз бөлігі ретінде қалыптасуы

басқарудың идеалды формасын іздеу және анықтау

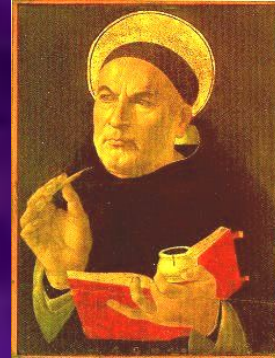
Цицерон: «Мемлекет - адамдардың жеке және мүліктік қауіпсіздікке деген ұмтылысы, сондай-ақ олардың мүдделер мен құқықтар ортақтығы мәселелерінде келісімге қол жеткізуі нәтижесінде пайда болған халықтың игілігі»

ОРТАҒАСЫРДЫҢ САЯСИ ІЛІМДЕРІ

Августин Блаженный - адам жалғандықтан адамды жек көреді, адамға байланысты жалғандықты ұнатпайды, бірақ жалғандықты жек көреді және адамды жақсы көреді; - шіркеу зайырлы биліктен жоғары;

- мемлекетті Құдай жаратқан, сондықтан барлық егемендер құдайға да, адамға да өз билігіне де қызмет етуі керек.

Фома Аквинский - биліктің мәнін Құдай белгілейді; - мемлекет құрылуы; - Құдайдың еретиктерді жазалауы мүмкін; - мемлекет еретиктерді жазалауы мүмкін;

- билікті теріс пайдалану болуы мүмкін, бұл халыққа тиранға қарсы тұруға және тіпті оны күшпен құлатуға мүмкіндік береді

ТӘН СИПАТТАР

Қоғамдық сананың ауырлық орталығын мемлекеттен шіркеуге, дін проблемаларына, католик шіркеуінің рухани өмірде бөлінбейтін үстемдігіне ауыстыру.

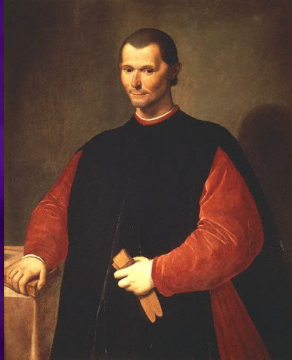
саясаттану теологияның бір саласына айналды, дін догмалары заңдар түрінде болды

қоғамдық-саяси ой діни лидерлердің күшімен дамыды

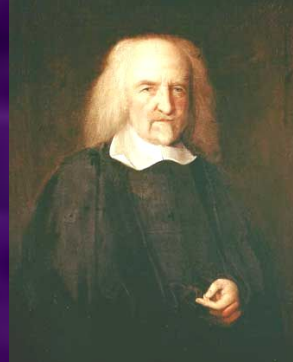
мемлекет пен саяси биліктің пайда болуының теологиялық теориясын негіздеу

Иоанн Солсберийский: «Патша болу үшін адам Құдайдан сайлануы керек, яғни шіркеудің рұқсатын алу керек»

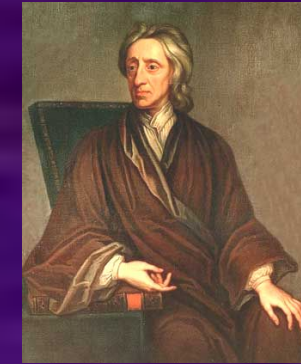
ҚАЙТА ӨРЛЕУ МЕН РЕФОРМАЦИЯНЫҢ САЯСИ ІЛІМДЕРІ

Н.Макиавелли мемлекет саясатының басты тірегі - жақсы заңдар мен күшті армия

Т.Гоббс
«қоғамдық келісім»
идеологы

Дж.Локк
"құқықтық мемлекет"
идеологы, патриархалды
абсолютизмнің антагонисті

ТӘН СИПАТТАР

саяси ғылымды теологиядан босату және таза зайырлы теорияны құруға ұмтылу

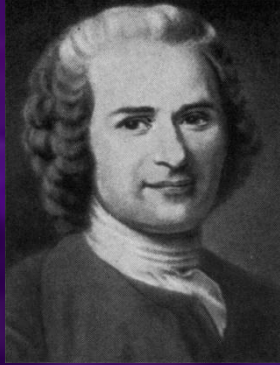
қоғамды қайта құрудың революциялық формалары мен әдістерін негіздеу

адамның проблемалары мен бостандықтарын, заң мен мемлекетті, қоғамдық өмірдің демократиялық құрылымын талдау

саяси теориядағы гуманистік принциптердің дамуы

Бенедикт Спиноза: «Азаматтардың жеке өзіншілдік мүдделерін бүкіл қоғамның мүдделерімен үйлесімді түрде біріктіруге болады»

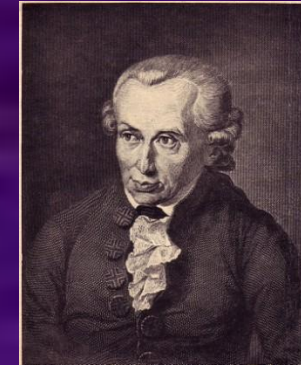
АҒАРТУ ЖӘНЕ ЖАҢА ДӘУІРДІҢ САЯСИ ІЛІМДЕРІ

Ж-Ж. Руссо
адамдар азаматтық әлемде
"қоғамдық келісім" жасасу
арқылы өмір сүруі керек»

Ш.Монтескье билікті
бөлу теориясының
идеологы

И.Кант
мемлекет-құқықтық заңдарға
бағынатын адамдардың
бірлестігі

ТӘН СИПАТТАР

либералды саяси идеологияның
қалыптасуы

өкілеттіктерді бөлудің негіздемесі

заң үстемдігінің сипаттамасы және адам мен
азамат құқықтары тұжырымдамасының
қалыптасуы

буржуазиялық демократияның
құндылықтары мен жұмыс істеу
механизмін талдау

Георг Гегель: «Азаматтық қоғам - бұл буржуазиялық қатынастардың қалыптасуымен бірге туындайтын және дамитын, жеке меншік пен адамдардың жалпыға бірдей ресми теңдігіне негізделген еңбек арқылы делдал болатын қажеттіліктер жүйесі»»

ҚАЗІРГІ САЯСИ ОҚЫТУ

1-кезең (XIX ғасырдың аяғы - XX ғасырдың 40-жылдарының аяғы) саяси билік мәселелерін және оның әлеуметтік негіздерін зерттеу

- мүдделі топтардың теориясы (А. Бентли) - элита теориясы (билеуші класс) (Г. Моска, В. Парето)
- мемлекеттің социологиялық теориясы (М. Вебер)
- билікті олигархизациялау теориясы (Р. Михельс) - биліктің психологиялық теориясы (Г. Лассуэлл)

2-кезең (XX ғ. 40-жылдардың соңы-70-жылдардың екінші жартысы) саяси өмірді, демократияны, мемлекеттің әлеуметтік саясатын әлеуметтендіру проблемалары

- демократияның жаңа теориясы (И. Шумпетер)
- демократияның плюралистік теориясы (Р. Даль)
- партисипаторлық демократия теориясы (К. Макферсон, Дж. Вольф, Б. Барбер)
- әл-ауқат мемлекетінің, тұтыну қоғамының тұжырымдамасы (Дж. Катона, У. Ростон, О. Тоффлер)

3-кезең (XX ғ. 70-жылдардың ортасы - қ. к.) саяси ғылымның жаңа парадигмаларын әзірлеу және дамыту

- біртұтас әлемдік мемлекеттің футурологиялық тұжырымдамасы (С. Кларк, К. Сон)
- постиндустриалды қоғам туралы түсінік (Д. Белл, Р. Арон, Дж. Гэлбрайт) - ақпараттық қоғам тұжырымдамасы (О. Тоффлер, Дж. Нейсбит, Е. Масуда) - ұлттық мүдде тұжырымдамасы (Г. Моргентхау)

АНГЛО-АМЕРИКАНДЫҚ

Саяси модернизация, тұрақтылық, саяси қақтығыстар, сыртқы саясат мәселелерін әзірлейді (С. Липсет, К. Райт, С. Хантингтон, Г. Моргентау, Дж. Сартари, Р. Дарендорф)

ФРАНЦУЗ

саяси режимдердің типологиясы, заңдылығы, партиялық-саяси инфрақұрылымы мәселелерімен айналысады (М. Дюверже, Ж. Бурдо, М. Крозье, Р. Арон)

НЕМИС

саяси жүйелерді салыстырмалы талдаумен, азаматтық қоғам мен құқықтық мемлекеттің жұмыс істеу мәселелерімен айналысады (Г. Майер, И. Флетчер)

ПОЛЯК

қоғамның саяси өміріне, саяси жүйені демократияландырудың басты бағыттарына зерттеулер жүргізеді (Е. Вятр, Т. Бодио, А. Боднар, К. Опалэк, Ф. Рышка)

Негізгі әдебиеттер

- 1. Аристотель.
“Политика”
- 2. Платон
“Государство”
- Эндрю Хейвуд
“Политология”
- Д. Жамбылов
“Саясаттану”

Назарларыңызға рахмет!!!

Тек сәттілік!!!